

För 50 år sedan ett broderland i nöd Ett flyktingöde i Sverige *En finsk mor berättar*

Finland under andra världskriget

Tyskland ingick i augusti 1939 en vänskapspakt med Sovjetunionen. Den innebar bl a att ryssarna fick fria händer gentemot Finland och staterna söder om Finska viken. Sovjet yrkade snart på ett finskt område nära Leningrad och på att Hangö skulle upplåtas som flottbas i utbyte mot ett till ytan dubbelt så stort område i Östkarelen. Förhandlingarna blev resultatlösa, och 30 nov -39 anföll Sovjetunionen. Därmed började *vinterkriget*. Fred slöts i Moskva 12 mars 1940 och den innebar tunga förluster för Finland. Ca 10 % av odlingsjorden, industrin och skogstillgångarna avträdde. Då Tyskland angrep Sovjetunionen midsommaren 1941 ställde Finland upp på Tysklands sida, och *fortsättningskriget* hade börjat. Det varade till september 1944. Freden medförde ytterligare landavträdelser och villkor om krigsskadestånd för Finlands del.

J.L.

Hur svart, dyster och vanvettig är inte människans fruktan och ondska, som kan åstadkomma krig! Allt börjar ju med individen. Detta kände jag mitt i den stora chocken jag upplevde på Anders-dagens morgon 1939, när kriget bröt ut över oss små människor i vårt vardagliga stök.

Det var en vacker höstmorgon. Vi bodde då i Åggelby utanför Helsingfors. Det var där Jouko föddes i mars. Han hade då redan två bröder, Juha, snart fyra år, och Jouni, två och ett halvt år. Min man Reino hade åkt till sitt arbete i Kottby, där han gjorde trädgårdsmurar. Jag hade just stökat färdigt i lägenheten, så den var i skick för dagen.

Jag stod vid den öppna ytterdörren. Min avsikt var att lägga ut Jouko att sova på farstubron. Han trivdes bra där om dagarna. Då såg jag plötsligt hur två bombflygplan flög mot centrum av staden. De flög mycket lågt, alldeles ovanför hustaken. Antagligen kom de uppifrån glidande neråt, eftersom man inte tidigare hört något motorbuller. Först när de var nästan framme, hörde man maskinerna braka loss, och snart föll bomberna på ungefär 2—3 km avstånd från oss. Att uppleva allt detta för första gången var så fasansfullt, att jag inte med ord kan beskriva det. Den chocken fyllde mig så helt, att jag aldrig kan glömma det. Juha började gråta och klängde sig fast vid mig. Jag tog upp honom i famnen. Jouni tittade sig storögt omkring och gömde sig sedan under täckena i den stora sängen, men Jouko reagerade inte speciellt på detta. Hur barnen uppfattade situationen kan vi bara ana.

Snart kom Reino hem. Det gjorde också en arbetare vid namn Mattila som bodde hos oss. Han arbetade på ett bygge i stan och berättade, var bomberna hade träffat, och att arbetet hade upphört överallt. På radion sa man, att alla kvinnor och barn måste bort från stan omedelbart. Han berättade också, att han hade bekanta i Nurmijärvi, dit vi kunde få komma. Där började vårt flyktingskap.

Sent på kvällen kom vi till Nurmijärvi. Gården där Mattilas bekanta bodde var redan full med folk, men vi fick ligga över natten i grannens bastu. Senare fick vi plats i bostadshuset. Gården hette Hakola. Vi var där över jul. Sedan hörde man i radio, att Sverige tog emot ”flyktigbarn”. Jag var i Helsingfors flera gånger för att ordna med resan. En afton skulle vi infinna oss på järnvägsstationen kl. 21. Det var alldeles mörkt. Tåget var utan belysning, och lottorna ledsagade oss in i vagnarna. Det var ett långt och tyst tåg, som fylldes av barn och tysta mammor som i natten gav sig iväg mot en okänd framtid, farten var låg och försiktig.

I morgongryningen kom vi till Österbotten till en hållplats som hette Kuora. Där körde man in på ett sidospår mellan brädstaplarna till en såg, som fanns på platsen. Vi tillsades att vid alarm gå ut i den omgivande stora skogen och ta skydd där. Larmet kom, och de andra sprang till skogs, men jag fick order att ta skydd under vagnens bänkar tillsammans med mina barn. Som om vi hade varit trygga där! Vi var ju snarare som på en bricka, men vi hade skyddsänglar! Till skogs kunde man ju inte bege sig med så många små barn. Men också den dagen blev kväll,

Hilma Lehtiranta som i många år var anställd på posten i Helsingfors.

och i vårt gömställe serverade oss lottorna riktigt god köttsoffa. Den smakade som världens bästa mat, och hungern var nog en god orsak därtill. När det åter var mörkt fortsatte vi som de värsta ogärningsmän mot Sveriges gräns. När nästa dag kom gick tåget men stannade emellanåt, men det gick i alla fall. Antagligen gav närheten till den svenska gränsen den tryggheten, så tåget rörde sig nu långsamt även när det var ljusst.

Vi åkte över gränsen och kom i kvällningen till Haparanda. Vi fördes till en stor tom byggnad, inte var det sjukhus och inte skola, för där fanns inga sjuksängar och inga skolbänkar. De svenska barnen gick ju i skolan, men i Finland var skolorna stängda på grund av kriget. I alla händelser fanns där en bastu dit vi nu fördes. Det kändes som en riktigt fest, när jag fick tvätta barnen och mig rena efter den långa resan. Kanske trodde de att vi var någon alldeles annorlunda människoras, när vi kom från kriget i det fattiga Finland, men de såg alldeles vanliga uppskrämda människor.

Här lärde jag mig också ett och annat svenskt ord genom försök och misstag. Följande dag när vi åt kom man och bjöd ”mera”. Två gånger tog jag fel, innan den ”efterrätten” räckte. Inte en enda gång hördes alarm. Vi hade kommit till ett land i fred!

I Stockholm förde man oss till ett ålderdomshem, där vi fick plats. Någon enstaka åldring såg man, men det var besynnerligt rymligt och lugnt där. Vi genomgick mycket noggrann läkarkontroll i flera dagar. Det fanns säkert anledning till det också. På den tiden fanns det ännu mycket obehandlad tuberkulos i Finland. Man hade nog börjat med calmettevaccination, men det hade ännu inte hunnit genomföras överallt, så det fanns nog många baciller på drift. En del fick komma till något sjukhus och få vård direkt.

Någon dag senare fyllde man en järnvägsvagn med oss flyktingar, och resan mot Dalarna började. På ålderdomshemmet hade vi blivit bekanta med en representant för flyktingkommissionen, som talade finska. Jag satt i ena ändan av vagnen med pojkarna och såg hur han i den andra började tala med en mamma i taget, och de började gråta. Så blev det även min tur. Han förklarade: Det finns inte någon familj, som kan ta emot er alla, utan ett barn skall till varje plats. Det är bra, om ni kan få behålla den yngsta hos er. Jag grät inte. Jag rafsade till mig mina pojkar och sade, att i Finland hade man lovat oss att vi skulle få vara tillsammans. Skicka oss tillbaka till Finland då, men jag avstår inte från en enda av mina pojkar. Det är allt jag äger. Tyst blev han.

När vi kom till Falun, blev vi tillsagda att stiga av där. Då kom syster Gerda och mötte den envisa finska mamman. Att en alldeles främmande människa kan vara så hjärtlig! Jag kände genast, att jag var trygg. Syster Gerda fick läget förklarat för sig och förde oss till ålderdomshemmet, där vi fick ett ganska stort rum på vinden med bra bäddar och

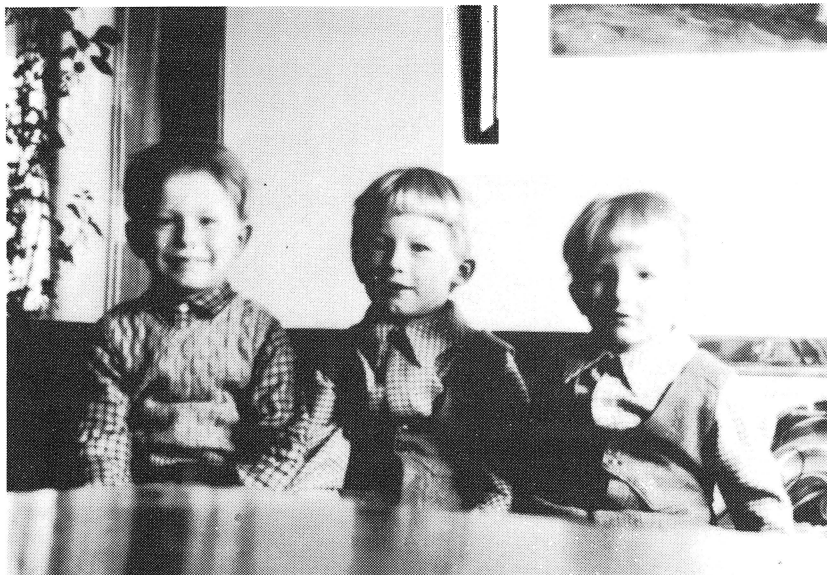
tvättmöjligheter. Varje dag fick vi tillräckligt med god, färdig mat. Dagligen ringde man och frågade, om jag inte ändrat mig, men jag sade, att det kom inte på fråga ens.

Så gick en vecka och vi trivdes mycket bra hos syster Gerda. Men en morgon ringde man och sade, att man äntligen hittat en lämplig familj. På väg därifrån i bilen berättade man, att fröken Sterner, som var lärarinna i Gesunda, lovat ta hand om oss. Naturligtvis var jag spänd på, vad som nu skulle hända. Och där började vår stora familjs, till vilken Lilly fortfarande hör, gemensamma vandring i all kärlek, med glädjeämnen och sorger.

Jag tror Lilly var lika spänd som jag. Hos henne var ganska många människor samlade, och alla var mycket vänliga, men jag förstod ju inte språket, så det var bara ett obegripligt sorl omkring mig. Gästerna glesnade framåt kvällen, och vår gemensamma samvaro tog vid. — Det är inte en så alldeles enkel sak att tillsammans med tre små barn bosätta sig i ett främmande privat hem, åtminstone då man ej kan språket. Lilly fäste en ordlista på dörrkarmen i köket, och nog användes den flitigt. Även grannarna kom för att förundra sig över dessa ”varelser från utlandet”. Det kändes ibland mycket förargligt. Flickorna Trapp, Viola och Elvy och även deras mor, urskilde sig först från de främmande. De var verkligen mycket förstående och vänliga. Flickorna tog pojkarna med sig och åkte i backarna och var också annars ute och lekte med dem. I deras sällskap lärde sig pojkarna ganska snart att förstå och även tala svenska. Jag blev alldeles stum, jag kunde inte tala ett ljud på tre veckor. Det kanske var bra också; Lilly kallade på läkare för att titta på min hals, och då uppdagades det att jag väntade mitt fjärde barn!

Den 13 mars lyssnade vi på radio, när vår Väinö Tanner talade om att kriget var slut och redogjorde för de hårda fredsvillkoren. Det var mitt på dagen och mycket nedslående att höra. Jag hämtade Lilly för att hon skulle lyssna på den svenskspråkiga redogörelsen, som följde strax efteråt. Hon kom, fastän det var mitt i lektionen. Lilly grät som om det hade rört henne personligen. På kvällarna när vi lyssnade på nyheter från Finland och efteråt spelade vår nationalsång ”Vårt land”, hedrade hon det, hur trött hon än var, genom att resa sig upp. Lilly lärde mig mycket.

Jag lärde också med tiden känna många andra vänliga människor. En söndag åkte jag ensam till Sollerön för att besöka småskollärarinnan vid

Juha, Jonni och Jouko Lehtiranta.

”vår” skola, Karin Andersson. Hon gav mig ett varmt långt flanellnattlinne. Det kändes alldeles lyxigt! — Solleröns kyrkohede Daniels med fru Maria besökte oss, när det var symöte i byn. Han tog upp pojarna i sitt knä och lärde Jouko blåsa lergök. Han hade verkligen förmågan att vara en varm medmänniska. Vi träffade dem många gånger och blev alltid därvid på gott humör. — Jag minns också fru Kalén, som delade ut posten. Hon var från Norrbotten och kunde tala finska. Hon lät förstå, att svenskarna skulle ha haft egna fattiga landsmän att hjälpa. Fastän vi hade det bra, vi hade fred, mat och människovänlighet runt oss, så längtade jag hem till Finland trots allt.

Människornas hjälpsamhet och givmildhet tog sig många uttryckt. En del kom med något att stoppa i munnen, andra kom med kläder, både nya och använda, men snygga. Karin Andersson köpte en helt ny, mörkblå ulster åt mig, innan jag skulle resa hem. Då vi lämnade Finland, fick vi inte ta mera med oss, än vad vi orkade bära. Och ni vet ju, vad

jag hade att bära. Trots människors hjälpsamhet måste vi ha varit en stor ekonomisk belastning. Välsignande minns jag fortfarande Lilly för detta. Jag fick verkligen uppleva sanningen i orden: ”De hungriga skall Han mätta, och de nakna skall Han kläda.” Vägen var kantad av goda änglar i medmänniskors gestalt.

I Gesunda fanns inga andra flyktingar än vi, och inte på Sollerön heller den vintern. Den närmaste finska flyktingen var fru Mattsson i Vika. Lilly bjöd hem henne en söndag, och eftersom hon kunde tala även svenska, så rörde hon sig som fisken i vattnet. Nog kände jag mig ofta ganska nedslagen. Det rörde sig många tankar i mitt huvud, men jag kunde inte klä dem i ord.

Frampå vårsidan fick vi höra, att transportererna tillbaka till Finland hade börjat. I slutet av april bestämdes det att vi skulle resa. Nog kändes det lite osäkert efter att vi hört de hårda fredsvillkoren på radion. — Just i dag, när jag skriver detta meddelar man på radion, att Molotov är död! Han var den som vi mest fruktade. Hans fredsvillkor var för hårda!

En vacker solig vårdag började hemresan. Lilly följde oss ända till Mora. Då vi kom till Falun, blev jag åter glatt överraskad. Syster Gerda kom till tåget och hade med sig ännu litet kläder och även tårta till barnen!

I sinom tid passerade vi finska gränsen. Vid Uleåborgs station förstod jag riktigt, hur fort vårt land hade blivit fattigt i kriget, då jag såg trötta människor i slitna kläder. Men det finska språket hördes överallt. Vi var hos våra egna!

Hilma Lehtiranta.